

Проф. др Предраг Димитријевић, редовни професор   UDK: 34:004]:929
Правни факултет Универзитета у Нишу

ДОПРИНОС СЛАВОЉУБА ПОПОВИЋА УТЕМЕЉЕЊУ ПРАВНЕ КИБЕРНЕТИКЕ

Апстракт: Рад је посвећен научном делу професора Славољуба Поповића у области правне кибернетике. Аутор предочава најважније поставке Поповићевог чланка „Примена кибернетике у праву“, који представља први рад те врсте у нас. Осим тога, рад одликује теоријска експликација могућности примене кибернетике у праву.

Кључне речи: научно дело професора Славољуба Поповића, правна кибернетика, правне норме, систем информација.

Професор Славољуб Поповић је 1966. објавио на II Међународној конференцији «О развој науке и технологије и њиховом утицају у друштву» научни чланак под називом «Примена кибернетике у праву» која је одржана у Херцег Новом. То је први научни рад који се бави овом проблематиком код нас. Научна јавност је тако имала прилике да упозна стање научне мисли у свету из области кибернетике, као и о могућностима примене кибернетике у области права и учини их доступним за домаћу научну јавност. У том смислу, професор Поповић на једноставан и прецизан начин даје важне почетне информације о правној кибернетици која је до тада била непозната домаћој јавности при чему мислимо пре свега на Србију у оквиру јединствене СФРЈ, јер пре овог рада ми немамо ниједан рад у овој области. Сасвим друга ситуација у то време је у Републици Словенији где постоје веома озбиљна истраживања у овој материји у оквиру Института за јавно управо у Љубљани, као и у Републици Хрватској у којој су нарочито запажени радови проф. др Живка Анзуловића на Правном факултету у Сплиту.

Кибернетика је једна сложена и синтетичка научна област која је настала као синтеза три науке: математике, технологије и биологије. Она се бави анализом и синтезом комплексних система у којима је главно питање пренос и прерада информација. Кибернетика је дисциплина присутна у цивилизацијској мисли од антике до најмодернијег доба (од Платона преко *Ampere*-а до *Wiener*-а). Синтезом математике и технологије кибернетика покушава да научно одговори на проблеме материјалног и духовног развоја људског друштва као и његовог природног (биолошког) и механичког (техничког) окружења. Постоји више различитих приступа приликом дефиниције кибернетике. Међутим, суштина кибернетичког приступа је да се кибернетичка мисао супротставља вековном веровању о дубокој разлици између живог и неживог света, природних, друштвених и техничких наука, отварајући кључно филозофско и практично питање “где започиње живо, а где завршава неживо”.¹ Кибернетика истовремено и одговара на то питање тако што не даје готове одговоре, већ методолошки упућује

---

¹ *Изазов Кибернетици*, збирка текстова, Центар за друштвене дјелатности омладине РК СОХ, Загреб, 1971.

на то да решење лежи у синтези онога што се вековима одвајало и посматрало изоловано.

У то време, пре 50 година, када је професор Поповић презентовао резултате кибернетике, вршени су озбиљни покушаји да се резултати кибернетике примене у праву. Основно питање је било да ли се кибернетика може применити у области права. У то време најозбиљнија истраживања била су код совјетских аутора, али такође и у САД, Великој Британији. У то време многи аутори су указивали на повољне перспективе примене кибернетике у праву, мада је било и веома реалних схватања где се указивало на бројна ограничења (Виктор Кнап).

Кибернетика се бави и оптималним управљањем у сложеним системима. Право је такође један сложени систем, било да се схвати као социјални систем или као чисто нормативни систем. Правни систем је сложени систем у коме постоји огроман број фактичких и правних информација. Информације делове повезују у целину и омогућавају комуникацију. Кибернетика изучава сложени систем информација и комуникација, покушавајући да реши проблем превеликог броја информација уз помоћ машине (компјутера) која аутоматски обрађује податке. Отуда је Право предмет проучавања кибернетике, па тако и настаје појам Правна кибернетика.²

Право је систем информација о понашању и то систематизован и логичан скуп, што га чини изузетно погодним за аутоматску обраду. Од огромног је значаја за друштвени развој да се правне информације што брже, тачније и потпуније користе јер од тога зависи организовано понашање у друштву. Правници који у пракси примењују право немоћни су пред “поплавом” правних информација и помоћ морају потражити од правне информатике која прикупља, обрађује, анализира, чува, претражује и презентира правне информације. Право у кибернетском простору отворило је и питање кибернетске природе права. Мада постоје различита схватања и дефинисања правног феномена, готово је неспорно да је Право један специфични духовни производ изражен

² Најзначајније радове у области примене кибернетике дао је италијански професор права, «отац правне информатике» *Марио Лозано*. Он је 1969. објавио рад «*Правна кибернетика - примена кибернетских машина и модела у праву*». **Марио Лозано**, *Правна кибернетика: генеза и структура једне дисциплине*, Страни правни живот, бр. 73, 1971.

у форми нормативних исказа (заповести) повезаних у сложену и кохерентну логичку структуру коју функционално операционализује али и конституише дијалектичка и формално-логичка мисао.

Саме правне норме као мисаоно-језичке творевине које важе у одређеним просторима, временским и персоналним границама (сферама) представљају систем лингвистичких знакова прескриптивног типа. Оне у основи значе “требање” а не “морање”, претпостављајући тако човекову слободу избора и одлучивања као услов његове одговорности. Мада правне норме у себи садрже одређена вредновања, политичке и идеолошке циљеве, филозофска схватања и морална одређења, оне као лингвистички знакови прескриптивног типа представљају и специфичну информацију. Правне норме спадају у класу “практичних-прескриптивних информација”, које су у облику диспозиција или санкција упућене адресатима (грађанима, државним и недржавним институцијама), информишући их о томе како треба да се понашају у спорним и неспорним друштвеним ситуацијама. Само понашање субјеката у складу или у супротности са нормативном диспозицијом или санкцијом јесте такође информација (о ефикасности норме), само “дескриптивног типа”. У класу дескриптивних информација спадају и доктринарни искази (схватања) о нормама.

Право тако представља један сложени информациони систем у коме се континуирано одвија структурално сложени проток различитих врста информација са основном функцијом државно-санкционисаног управљања у неспорним и конфликтним случајевима, када друштвени (државни) интерес захтева правно санкционисану регулацију. Регулациона функција права има два циља. Један је хомеостатички циљ који значи управљање друштвеним процесима тако да они остану у оквиру одређених унапред утврђених граница, што чини статичку функцију права - учвршћивање друштвеног поретка - *status quo*. Међутим, кибернетички појам хомеостазе не значи само одржавање трајног стања (*en constance*), већ и одржавање смера кретања (*en tendance*), па тако хомеостатичка правна регулација значи одржавање одређеног курса у кретању, у друштвеној динамици и мењању. Други циљ правне регулације је инструментални и он значи стварање нових односа, којима свесно тежи доносилац норме - динамичка функција

права и развитак нових друштвених односа.³ Како остваривање инструменталног циља значи удаљавање система од *statusa quo*, постоји константна напетост хомеостатичког и инструменталног циља права.

Апликација методолошких поставки кибернетике на право као специфичну “нормативну творевину” друштвеног система омогућава да се оно сагледа као сложени динамички подсистем. Као такав, право делује као фактор регулације (веће или мање хомеостазе и динамизма) у сложеном, динамичком **и конфликтном** окружењу са циљем да оствари и обезбеди његову релативну стабилност и оптималну меру равнотеже. Сложеност друштвених односа и њихова релативна дисперзија, као и сложеност самог права, чини да је социјална мисија права не само да обавезује него и да одређује, не само да важи (обавезност) него и да делује (делотворност). Стога су проблеми права комуникациони и кибернетички тј. свде се на проблеме равномерне и репетитивне “етичке контроле над комуникацијама”, а посебно у извесним критичним социјалним стањима.

Оно што је битна претпоставка за кибернетички приступ то је да се право мора схватити као систем информација, дакле мора се променити класични приступ праву као систему правних норми које хијерархијски устројене лебде у идеалном свету “важења”. Заправо, те саме норме се морају схватити као специфичне информације. Основни задатак правне кибернетике (информатике) јесте да испита могућности примене информационо комуникационе технологије ( ) у сфери права, у смислу стварања и примене права. Основно питање је да ли се ИКТ уопште може применити у Праву (одговор је дефинитивно позитиван) а ако може, које су границе могуће примене. Правна информатика је показала да се ИКТ може применити у праву и показала да се ИКТ може користити не само за прикупљање релевантних правних података у процесу правног одлучивања већ и да може да симулира и сам тај процес тако што ће доносити тзв. аутоматске правне акте. Тиме је Правна информатика испунила своју социјалну и научну мисију и постаје застарела дисциплина, што је уосталом нормална ствар за сва техничка достигнућа да постану једног тренутка неупотребљива! Уместо Правне информатике настаје Компјутерско право, Право

3 Jerzy Wroblewski, *Prawo a cybernetyka (Zarys problemow)*, Panstwo i prawo, No 12, 1968.

интернета, Кибернетско право и Право ИКТ-а, о чему сведоче актуелни наставни планови и програми европских и америчких универзитета.

У свом раду, С. Поповић приказује резултате тадашњег промишљања везе између кибернетике и права чији је циљ био да се покаже да је могућа, па чак и нужна веза права и кибернетике. Циљ је био да се испитају могућности примене кибернетике у праву, што у практичном смислу значи да се компјутери могу применити у процесу стварања и примене права. То значи да се у појединим областима правна делатност своди на израду, чување, прераду и предају информација, па се у том смислу у појединим случајевима могу применити једноставне електронске технике. У том смислу, компјутери се могу употребити за решавање конкретних задатака у области права.

С. Поповић указује на основне теоријске проблеме који се јављају у вези са употребом електронских машина, где презентира истраживања Виктора Кнапа која је он објавио у свом тадашњем раду *“О примени кибернетике у области права”*.⁴

С. Поповић је дао заправо кратак приказ теоријски и практичних достигнућа у вези са применом кибернетике у области права. Он је посебно приказао практичну примену кибернетике у праву у појединим областима (статистика и картотеке, програмска припрема кадрова, извођење доказа, нормативна делатност, израда судских одлука, област радног права и у области управе). Истовремено је указао на потребу формирања посебне институције у нас која би се бавила теоријским истраживањима и питања практичне примене кибернетике у области права. Међутим, сем овог прегледног текста, професор Поповић се није више и детаљније бавио овом материјом. Његов је значај што је први код нас у Србији отворио ово савремено правно питање и тако подстакао да се, пре свега, млађа генерација правних теоретичара и истраживача почну бавити овом темом, која је данас на неки начин потпуно напуштена, између осталог јер је и застарела на неки (теоријски) начин.

---

⁴ **Кнап, Виктор:** *О примени кибернетике у области права (превод), Страни правни живот, Београд, 46/1965.*

*Predrag Dimitrijević, LL.D.
Full Professor
Faculty of Law, University of Niš*

**SLAVOLJUB POPOVIĆ'S CONTRIBUTION TO
FOUNDING OF LEGAL CYBERNETICS**

Summary

This paper is dedicated to the scientific work of professor Popović in the field of Legal Cybernetics. Author presents the most important settings of Popović's paper "Application of cybernetics in the law", which is the first study of its kind in our country. In addition, work is characterized by a theoretical explanation of a possible application of cybernetics in law.

Key words: *scientific work of professor Popović, legal cybernetics, legal norms, the system information.*

